

БЕРТРАНДОН ДЪО ЛА БРОКИЕР

/1433/

Роден около края на XIV в. в малкото селище Ла Брокиер, намиращо се до Сент Бертран дьо Коменж в херцогството Гиен, вероятно в семейство на дребни благородници, Бертрандон дьо ла Брокиер постъпва през 1421 г. на служба у бургундския принц Филип Добри. Като съветник, „трапезник“ и шамбелан на принца той изпълнява успешно важни „секретни поръчения“, за които и бива съответно богато възнаграждаван с пари и владения: 1428 г. — със замъка Вией Шател, 1435 г. — с имението Марсиньи-ле-Ноне, 1443 г. е назначен за управител на големия замък Рюпелмонд, а през 1442 г. бургундският принц го оженва за една от най-благородните наследници на рода Артоа.

Пътуването на Брокиер из Близкия Изток и Балканите (1432—1433), под форма на „поклонение на светите места“, представлява в същност една от важните секретни политически мисии, възложена му от Филип Добри.

Пътеписа си в този вид Брокиер написва твърде късно — едва през 1455 г., т. е. 22 години след завръщането си, въз основа на „грубо съставена малка книга“, както сам обяснява. Явно, след като събраните от него сведения за османците са загубили политическото си значение. Значението на пътеписа му обаче за историята на Балканите през първата половина на XV в. е извънредно голямо и, както казва Шефер, се дължи на... „чара на повествованието на този забележителен пътешественик и на искреността и точността на сведенията“.

В Парижката национална библиотека са запазени три ръкописни екземпляра, единият от които бил предназначен специално за бургундския принц.

Льогран д'Оси го публикува за пръв път, но с непълен текст и съвременен език.¹ Скоро след това е преведен на английски.²

Първото пълно критично издание на оригинала, с увод и бележки е на Шефер, преиздадено през 1972 г.³

Части от пътеписа са преведени на сърбохърватски още през 1878 г., а през 1950 г. той е преведен изцяло.⁴

У нас частта, отнасяща се до българските земи, е преведена от К. Иречек през 1882 г.⁵ През 1965 г. откъс от нея в коментиран превод е

обнародван от Б. Цветкова⁶, а през 1968 г. е издаден пълен превод, с увод и бележки от В. Мутафчиева⁷, избрани откъси от който предаваме по-долу.

През февруари 1432 г. Брокиер потегля от Ганд за Венеция, откъдето с кораб през Задар, Крит, Родос и Кипър отива до Яфа, а оттам вече до Ерусалим и обратно през цяла Мала Азия пътува по суша, защото трябва да види повече неща, да събере необходимите сведения независимо от опасностите, на които се излага.

По пътя от Кютахя към Бруса, в някакво село на половин ден път от Бруса, Брокиер среща един българин:

„След като ме угостиха, намери се един роб българин вероотстъпник, който в старанието си да се покаже добър сарацин каза, че било голям грях да продължа пътуването заедно с тях, тъй като те идеха от свето поклонение в Мека. Така ми заповядаха да тръгна напреде им сам за Бруса един час преди изгрев слънце“ (с. 130—131).

Брокиер описва и пазара за роби в Бруса:

„На това място видях и как се продават християни — мъже и жени — в едно много високо покрито тържище. Покъртително зрелище е как са ги подредили на скамейки. Тези, които искат да ги купят, разглеждат лицата и дланите на ръцете им, а на жените — и целите ръце“ (с. 135).

Още преди да стигне Цариград, Брокиер забелязва антагонизма между източната и западната църква:

„Когато се качих на гръцкия кораб в Скутари, ^{7а} взеха ме за турчин и ми оказаха голяма почит. Щом слязох на брега, отидох в града да търся генуезкия търговец Кристофел Парвезин, комуто носех писма. Гърците разбрали, че съм християнин, и като се върнах за коня си, който бях оставил да пазят пред градските порти, намерих там двама от тях. Те се опитаха да ме ограбят, като ме накараха да платя повече, отколкото се следваше за преминаването. Щяха да ме набият, ако бях им се оставил, защото по него време мразеха много християните⁸, та рискувах да бъда здравата ограбен. Но аз още носех меч и добрия си четиривърх щит и те нищо не ми сториха. А на помощ ми се притече един генуезки обушар, който живееше близо до градските порти.

Пиша това, за да се знае от ония, които някой ден биха имали работа с тях, защото — доколкото съм посещавал гър-

ците, доколкото съм се сближавал или съм имал работа с тях — срещал съм повече приятелство у турците и повече съм им вярвал, отколкото на гърците. Както разбрах, те не обичат никак християните, подчинени на римската църква. А ако от известно време ѝ оказват почит, правят го не от любов към нея, а от беднотия и оскъдица. Научих, че малко преди да пристигна, те предизвикали пак проклятието на папата, което изрекъл на вселенския събор. Той ги заклеил като схизматици и ги проклед да станат роби на ония, които са били роби. Казват, някога си цяла Турция и Ромения⁹ били подчинени на константинополския император и на гърците, но преди да мина из тия места, Великият турчин завоювал и двете Валахии, т. е. Мала и Голяма.¹⁰ Впрочем не останал никакъв град, село или крепост, владени от константинополския император, които да не са подчинени или зависими от Турчина“ (с. 148—149).

Следва доста подробно и интересно описание на Цариград (с. 150—167), който той напуска в началото на 1433 г. и през Кючук Чекмедже, Буюк Чекмедже, Силиврия, Чорлу стига Одрин:

„От Замбри¹¹ заедно с пратеника¹² пристигнахме в Адринопол, много хубав град — най-хубавия, който турците владеят в Гърция¹³. Той е твърде голямо, оживено търговско средище с многобройно население. В него султанът пребивава повече, отколкото във всеки друг град в Гърция. Той е разположен на двата бряга на много голяма река на име Марисе¹⁴. В него има множество търговци: венецианци, каталонци¹⁵, генуезци, флорентинци. Там живее и управителят на Гърция, когото ние бихме нарекли губернатор, който е бил роб на Турчина“¹⁶ (с. 170—171).

От Одрин Брокер заминава за Сяр, за да види султана, като минава през Димотика, Ипсала, Енос, Гюмюрджина, Меси, Янисея¹⁷, след което се връща обратно в Одрин^{17а}, а по пътя среща споменатия по-горе управител на Гърция:

„На излизане от Вира¹⁸, на около една трета миля срещнахме управителя на Гърция, който отиваше при Турчина по негова заповед. Придружаваха го сто и двайсет конници. Този управител беше хубав и висок мъж: бил от България и бил роб у казания владетел. Казаха ми, че Турчинът го направил управител на Гърция, защото умеел здравата да пие, като му дал петдесет хиляди дуката приход“ (с. 180).

В Одрин Брокер прекарва десетина дни, наблюдава, разпитва и научава много неща за състава и организацията на турската армия, за положението на поробените народи и отношенията им с османската власт:

„Войската, която беше напоследък в Гърция, в по-голямата си част беше християнска. Това означава, че призове ли деспота на Сърбия, той му изпраща един от синовете си с три хиляди наемници-конници, а и много други от Албания и България, които са също християни и които не смеят да откажат. Освен това и много от робите, участващи във войните, са християни“ (с. 185).

*Като придружител на пратеника на миланския дук Брокер присъствува и на заседанията на Дивана*¹⁹:

„Когато всеки се настани, въведоха един владетел от кралството Босена²⁰, който беше дошъл при Турчина, за да му предаде в подчинение своето кралство. Заведоха го да седне в трема при пашите. Той беше дошъл да иска помощ от въпросния господар срещу краля на Босена, като твърдеше, че кралството принадлежало нему.

Съвсем наблизко до трема седяха с лице към султана около двайсет благородници от Валаки^{20а}, които били заложници за речената страна Валаки“ (с. 189—190).

Брокер се опитва да разбере и отношенията между миланския дук и Османската империя:

„Казаха ми, че на посланика било поръчано да предаде на Турчина молбата на брат му, миланския дук, щото от обич към него султанът да оставел на Сигизмунд, император на Свещената Римска империя, унгарското кралство, Влахия и България до София, а също и босненското кралство, заедно с онази част от Албания, която държел и която зависела от Славония²¹. Пашите му отговорили, че ще съобщят това на Турчина и ще му предадат неговия отговор“ (с. 194—195).

След десет дни му предали отговора на султана:

„Господарят го натоварва да поздравя неговия брат, миланския дук, за когото той би желал да направи много, но му се струва, че онова, което иска дукът, не е разумно и той трябва да бъде много доволен, задето от любов към него господарят многократно е отлагал да разшири завоеванията си в унгарското кралство, което, ако пожелаел, би могъл лесно да направи. Той впрочем трябва да е доволен. А за господаря ще бъде много трудно да върне онова, което е придобил с меч. Освен всичко в този час той и хората му нямат за завоюване никаква земя извън оная на императора, а всеки път, когато императорът бил се изпречвал пред него или пред неговите предшественици, те винаги са го побеждавали и той е бягал, както всеки знае. Друг отговор нямаше.“

Посланикът ми разказа как последния път, когато Турчинът разбил императора, който обсаждал Кулонбах²², госпо-

дин Адвис, полски рицар, бил убит с шест хиляди власи. Тогава той, споменатият посланик, идвал от Турчина, та се явил пред императора едва един ден преди поражението. Той ми каза как се случило всичко и как Жан Висконти бил предупреден, че султанът приближава, как преди това той бил преговарял с българите да се подчини на императора цяла България до София и да избият всички турци, намиращи се там, нещо, което императорът не желал да предприеме.²³ Същият тоя господин Адвис бил одран и главата му била отрязана, същото сторили и с още други трима души — нещо покъртително. След това напълнили кожата му със слама и я занесли на Турчина“ (с. 196—198).

Брокиер описва подробно заседанията на Дивана, съкровищата на султана, богатите подаръци, които той дава на приближените си, но не пропуска да забележи и съдбата на християните, попаднали в робство:

„Видях как водят християни, оковани във вериги, да ги продават. Те просека милостиня пред града. Голяма жалост е да гледаш страданията, които те понасят“ (с. 199).

След като напуска Одрин, Брокиер потегля за Виена, като минава през Пловдив, София, Ниш, Белград, Будапеща:

„От Андренополи потеглих на дванайсети март заедно с посланика, комуто Турчинът бе дал един от робите си да ни води. Всичко, което този роб заповядаше да ни се даде, бе изпълнявано без прекословие.

Цял ден яздохме покрай река Маре²⁴ през много хубави места. Преминахме реката със сал. На следния ден вървахме през гора по твърде добър път. Напуснахме Гърция и навлязохме в Македония.²⁵

Преминахме през много красива равнина между две планини, широка четиридесет мили, през която тече река Мареш. Из пътя срещнах около петнайсет мъже и най-малко десет жени с дебели вериги на шията. Те бяха наскоро заловени в босненското кралство при един поход на турците. Двама турци ги водеха за продан в Одрин.

Скоро след това пристигнах във Филипополи²⁶, главен град на Македония, който е разположен сред тази красива равнина, на река Мареш. Минава се по мост. Околността е много хубава и с голямо изобилие от всякакви храни, добри по качество и евтини. Както някога, така и сега той е доста голям град. Имало е много добра крепост, изградена подобно на полумесец, издължена и тясна, на един хълм, който се издига сред равнината. На южния му край е бил царският дворец. Показаха ми стените му, които са още запазени, а всичко друго е съвсем разрушено, както и голямата крепост. Има

още два хълма, малко по-големи от този, където се намирала крепостта, на другия край, малко по на юг. Хълмът е отчасти заселен и, както изглежда, е бил внушителен. По-голямата част от жителите на града са българи, които изповядват гръцката вяра.

На излизане от Филипополи преминах по мост река Мареш и още почти цял ден яздих през равнината, докато стигнах подножието на една планина. Преспях в едно село, разположено в планината до голяма гора. Тъй като преминаването през деня, изглежда, е било опасно заради живеещите там разбойници и убийци, Турчинът наредил всеки, който би желал да се настани там, да бъде свободен. Затова сега по тия места има две села, населени с българи, едното от които е разположено на границата между Македония и България²⁷.

Планината е лесно проходима; дължината ѝ е от шестнадесет до двадесет мили.²⁸ Като преминах планината, навлязох в равнината, дълга шест мили и широка две.²⁹ След това прекосих твърде красива гора, дълга цели четиринайсет или петнайсет мили,³⁰ а след нея дойдох до много хубава голяма равнина, отвред оградена с високи планини и доста гъсто населена с българи. През нея надлъж тече река³¹. И така за три дни път стигнах в голям град, който е най-хубавият в цяла България, на име София. Някога София ще да е бил много голям град, което личи по крепостната му стена, разрушена до основи, но сега е изцяло разсипан. При него южно има една малка крепост, всред много хубава местност, близо до планината. Равнината е дълга около 60 мили и около 10 мили широка. По-голямата част от населението на града и селата е българско. Тук има само малко турци. Всички хора на тази страна имат голямо желание да се отърват от робство, ако намерят кой да им помогне.

Видях турци, които се връщаха от поход в Унгария. Среших един генуезец на име Николас Чоба, който пък ги видял как са се връщали от отвъд Дунава. Каза ми, че на десет души най-много един имал едновременно и лък, и меч. Повечето от ония, които видях аз, бяха само с меч; малцина носеха лък и меч. А най-добре въоръжените носеха и малък дървен щит. Струва ми се, велика жалост е, дето такива хора подчиниха християнството. Те в същност чинят много по-малко от онова, което вярваме за тях и техните подвизи.

Като излязох от София, продължих да яздя през равнината, за която говорих и която се простира на около 50 мили. Цялата тази земя е добре населена с българи, които са християни от гръцко вероизповедание.³² После пак навлязох в хубава планинска местност, лесно проходима на кон, и се озовах в друга равнина, сред която е разположен град на име Пирот, на река Нисав³³. Градът не е укрепен, но в единия му край

има крепост, заградена от едната страна на реката, а от другата — от голямо блато. Градът е неголям, близо до една планина на север. В него има само малко турци.

От Пирот вървах още малко през планината и свърнах пак към реката, която тече през хубава равнина между две доста високи планини. В подножието на планината е разположен град, напълно разрушен, със съборени стени, на име Исмур³⁴. Яздих из тази равнина по протежение на реката, а после преминах доста висока и трудно проходима планина, макар през нея да минават с големи и малки коли.³⁵

След планината слязох в хубава местност, оградена от планини, разположена покрай същата река Нисав. Тук има град на име Ниш, на реката, която се преминава по мост. Този град бил на сръбския деспот, а преди пет години бил превзет с бой от Турчина, който го разрушил напълно. Градът се намира сред твърде красива местност, където се сее много ориз. Изглежда, в него е имало хубава крепост на брега на реката. От Ниш продължих да яздя през чудесни места все покрай реката, която преминах със сал, и се озовах всред много хубаво, равно и гъсто населено поле, с множество села. След това оставих реката и равнината, навлизайки в планинска местност с големи и гъсти гори. Планините не са много високи и са лесно проходими, но твърде гористи. Стигнах до един град, наречен Корсебех³⁶, които е на десет дни път от Андренополи. Градът е разположен на една миля от река Морава, която иде от Босен.³⁷ Тази голяма река дели България от Рашка, или Сърбия — две имена за една и съща страна. Преди шест години градът бил завоюван от Турчина. Той е малък, много добре укрепен, с двойни стени, чиято горна част с бойниците е разрушена. Имал е и малка крепост, сега разсипана. Този град е седалище на военачалника на границата, която започва от Влахия и стига чак до Есклавония³⁸. Това е значителна област, а началникът се казва Синан бей. Той владее по-голямата част от тия земи и повечето от времето си прекарва в този град. Там видях голямото страдание на една много красива благородница от унгарското кралство. Тя била заробена от някакъв потурчен унгарец от долен произход по време на един поход в Унгария; той я държеше като жена. Когато ни видя, тя започна много жално да плаче и още не беше се отрекла от нашата вяра.

Сенан бей, както ми казаха, бил грък, мъдър човек, не пиел вино, както другите, и султанът му дал цялата тая област. Той не пропуска никого да премине реката, ако не го познава лично или ако не носи писмо от Турчина, или — когато последният отсъства — от управителя на Гърция. Всички му се подчиняват и се боят от него. Казаха ми, че бил храбър мъж.

След град Корсебех преминах на сал река Морава и навлязох в държавата на рашкия, или сръбския деспот. Земите отвъд реката принадлежат на Турчина, а тези отсам реката са на деспота, който плаща за това на султана 50 000 дуката данък годишно“ (с. 199—206).

„Откакто навлязох в Македония, България и Рашка, разбрах, че Турчинът призовавал войници, т. е. онези, които са задължени да му служат, трябвало да бъдат готови. Когато пренощувахме из някои места, където живееха българи, които са християни, те ни казаха, че онези, дето държели коне, за да ходят в поход, не плащали комарч^{38а}. Тия хора много помагат на турците да увеличат броя си: някои от тях отивали силом с войската, а останалите плащали петдесет аспри на глава. Казаха ми, че един началник на име Дизем бей пазел границата от Влахия до морето Майор³⁹, Сенан бей — оттам до Босна, а Исаач бей — оттам до Есклавония. Всички тия земи са отвъд Морава. Това ми бе казано в Рашка, когато пристигнах при двора на деспота, поради което не бях го и записал.

Но нека се върна към пътуването си. Дойдох до град на име Никодем⁴⁰, град като село, всред хубава и плодородна местност. В този град престоява деспотът на Рашка, защото е сред много хубави гори и реки, удобни за всякакъв вид лов на дивеч със соколи. Срегнахме господаря в полето, който отиваше да наблюдава лова със соколи над реката заедно с трима от синовете си и около петдесет конници. Придружаваше ги и един турчин, дошъл от името на Великия турчин с нареждане деспотът да му изпрати сина си и своите хора във войската, както бил редът. Защото освен данъка, който му плаща, той бил длъжен да изпраща — когато Турчинът поиска — втория си син с хиляда или осемстотин конници. Освен това е дал на Турчина една от дъщерите си за жена и въпреки всичко се страхува дали той няма да му отнеме цялата държава. Казаха ми, че някои подрекли това на Турчина, а той отговорил, че така получавал повече конници, отколкото ако владееше страната, която трябвало да даде някому от робите си, и тогава нищо не би получил. Казаха ми също, че Турчинът събирал тази войска, за да я изпрати в Албания, понеже десетте хиляди, които вече изпратил, докато се намирал в Лесерес⁴¹, били разбити“ (с. 208—209).

След подробно описание на Белград и крепостта му Брокер се учудва, като вижда, че за охраната му се използват немски войници, но го обяснява по следния начин:

„Всичко, което чух, ми се видя странно, но си спомних в какво голямо подчинение държи Турчинът византийския император и всички гърци, македонци и българи,⁴² пък и рашкия

деспот с всичките му поданици. Нещо, което е много жалостно за цялото християнство“ (с. 216).

За да могат да бъдат „разбити и разгромени“ турците, Брокиер описва подробно техния начин на живот, организацията на войските и въоръжението им (с. 216—224), като предлага и най-добрия според него начин за побеждаването им от страна на една християнска армия, още повече, че той е разбрал стремежа на балканските народи за отхвърляне на чуждото потисничество:

„Както казах по-горе, множество християни служат силом на Турчина, т. е. гърци, българи, македонци, албанци, склавони, рашици и сърби — поданици на деспота на Рашка, власи. Всички те, както ме уверяваха, ако християни и по-нарочно французи биха се опълчили с многобройна войска срещу Турчина, ще му направят големи пакости и ще му обърнат гръб, понеже той ги държи в тежко робство.

Според мен не трябва да се боим чак толкова от турците, за които някога бях чувал, че са много опасни и страшни, макар да не желая да злословя за тях, защото видях, че са искрени и почтени хора. И разбрах, че отдето са минали досега, са се били храбро. Но ми се струва, че войска под добро водителство съвсем не ще е трудно да ги разбие и победи, понеже са зле въоръжени. Струва ми се, че бих потеглил да се бия с тях с войска, дори с половината или още по-малка от тяхната, но ако се намери владетел, комуто всички безусловно биха се подчинявали, ако той се вслушва в съветите на тези, които познават турските бойни похвати. Защото ми казаха, че крал Сигизмунд в последните си сблъсквания с тях, ако се бил вслушал, съвсем не е имало нужда да отстъпва. Той разполагал с 25 000 или 30 000 унгарци, а само 200 стрелци ломбардци и генуезци са задържали турците, докато той се натовари на галерите, които е имал на Дунава. А шестте хиляди власи заедно с полския рицар, за когото по-горе споменах, се намирали на малка височина, немного встрани от кралските войски, и тук всички били насечени на късове“ (с. 224—225).

Увод и подбор: М. Киселинчева

Превод: Н. Колев

Коментар: П. Коледаров

¹ Legrand d'Aussy. Voyage d'Outremer de Bertrandon de la Brocquière (1432—1433). — In: Mémoires de l'Institut national des sciences et arts, sciences morales et politiques, T. V, Paris, fructidor, au XII — 1804, p. 469—637.

² The Travels of Bertrandon de la Brocquière to Palestine and his return overland to France 1432 and 1433. Tr. by T. Johnes. Hafod, 1807. 336 p.

³ Le Voyage d'Outremer de Bertrandon de la Brocquière, premier écuyer tranchant et conseiller de Philippe le Bon, duc de Bourgogne. Publié et annoté par

Ch. Schefer. Farnborough, Gregg, 1972. LXXVIII, 325 p. ill. (Recueil de voyages et de documents pour servir à l'histoire de la géographie depuis le XIIIe jusqu'à la fin du XVIe s., 12). Text in Middle French, introd. and notes in Modern French. Facsim. reprint of the 1892 ed. Paris, Leraux, 1892. Index.

⁴ J. Ristić. O istoriskoj važnosti uspomena nekih starijih putnika.—Glasnik, VI, p. 211—220; Бертрьндон де ла Брокијер. Путовање преко мора. Београд, 1950.

⁵ К. Иречек, Стари пътешества по България, П.Сп. 1882, кн. III, с. 63—80.

⁶ Родопски сборник, т. I, София, 1965, с. 269—272.

⁷ Бертрандон де ла Брокиер, Задморско пътешествие, прев. Никола Колев, ред. и бел. В. Мутафчиева, София, ОФ, 1968, 132 с.

^{7a} Дн. Бакъркой — селище на азиатския бряг на Босфора, срещу Цариград.

⁸ Под „християни“ Брокиер разбира само подчинените на римокатолическата църква.

⁹ Византия се смятала за приемник на Рим и се наричала официално Ромейска империя, а поданиците на императора — ромей. Западноевропейците също така назовавали владенията на цариградския император Романия и по-специално териториите ѝ на Балканския полуостров. По съзия начин определяли и наричали частите от дн. област Тракия, които влизали в пределите на Византия и били в непосредствена близост със столицата ѝ, и българите през средните векове. Поради честите промени в границите обхватът на Романия в старобългарската литература е различен. По традиция това име се запазва като географско понятие и през периода на тюркското владичество за низините по Долна Марица и долината на р. Еркене, затова се среща в народните песни като „равна Руманя“ по повод сезонните жътварски миграции на българите от Мизия и Северна Тракия.

¹⁰ Река Олтул дели Влахия на две части: Мала или Кара-Влшако е територията западно от тази река с главен град Крайова, а Велика — източно от нея и със средище гр. Търговище през тази епоха.

¹¹ Вероятно Булгарофигон (дн. Бабаески), античната крепост Бурдизус или Буртудизус. Това име се среща за първи път в документ от 787 г. (вж. А. М а л с и. Acta conciliorum, XII, col. 1110 C, III, col. 149 C). Срв. В. Н. З л а т а р с к и. История на българската държава през средните векове, т. I, ч. 1, София, 1918, с. 429, смята, че преименуването е станало през 814 г. от императора Лъв V в чест на победата над българите. Ch. Schefer, p. 170, п. 2) смята, че „Замбри“ могат да бъдат еднакво и Бабаески и Хафса (античната и средновековна Никея, Никица или Малка Никея), които са двете последователни селища по пътя от Цариград за Одрин.

¹² Става дума за Бенедето Фолко да Форли, посланик на миланския дук и негов брат, към когото Брокиер се присъединява по пътя от Цариград нататък.

¹³ Западноевропейците често наричали европейските владения на султана, населени с православни християни, „Гърция“, по верски признак, защото били подчинени на цариградския гръцки патриарх. Те не били запознати с историята и географията на Югоизточна Европа и не са могли да различат нито отделните страни, нито народностите им. Затова се задоволявали да ги определят по религиозния признак и водени от погрешната представа, че Балканите не са претърпели съществени изменения от античността и продължавали да се населяват от елини и елинизирани траки, македонци и други етноси, придошли през средновековието.

¹⁴ Р. Марница.

¹⁵ От Каталония с гл. град Барселона в Испания и прилежащите Баlearски острови Майорка и Миньорка. Каталонците са били добри мореплаватели и тяхната школа от картографи е съставила едни от най-добрите карти на Средиземно море, в чийто басейн и обсег на търговия са били включени и българските крайбрежия по Черно и Бяло море. За каталонците и италианците от градовете-републики в Апенинския полуостров като карто-

графи и търговци с българските земи вж. П. Коледаров, Втората българска държава в старинните карти от XII—XIV в. Векове, 1973, №4.

¹⁶ Бейлербеят на Румелия — военноадминистративен управител на европейския дял от владенията на султана със средище отначало в Одрин, а след това в София.

¹⁷ Дн. Пенисея, югоизточно от гр. Ксанти, Гърция.

^{17a} От анализа на текста у Брокнер проличава, че той се е движил от Одрин към Сяр през Димотика, Упсала, Енос, Макри, Гюмюджина до Jangibatzar, където в действителност е паланката-тържище Енидже, дн. Иенисея, разположена на 10 км югоизточно от гр. Ксанти, Гърция. Ш. Шефер op. cit., p. 176, п. 2) погрешно унифицира това селище със с. Еникьой, дн. Неохорион, по левия бряг на р. Струма, близо до устието ѝ и върху развалините на античния Амфиполис. В същност основаното от османците селище и тържище (според името му) в тази област може да бъде само посоченият значителен център през османското владичество в Ксантийско — Иенидже. За да се стигне до Струма, трябва да се премине Места. Брокнер обаче никъде не отбелязва тези две значителни реки. От друга страна, той е твърде точен в описанието на пътя си и споменава преброяването на по-малки реки или минаването със сал на по-големи водни препятствия, като напр. Марица. Най-малкото Брокнер би отбелязал за Янджибазар, че се намира на брега на Струма, а не само че е „град в полето“. Именно такъв е Иенидже. Еникьой е бил село, докато Енидже — градец.

От горното следва, че локализацията на Шефер след Комотини са погрешни. Те са подвели всички автори, които безкритично са проследявали маршрута на Брокнер. Това налага уточняването и локализацията на споменатите в този участък от пътя селища.

Напускайки Caunussin (Гюмюджина, дн. Комотини), той стига до гр. Mussi, което Шефер приема за превод на „кавал“ и го свързва с гр. Кавала. Последното обаче е по-ново име на Хрисополис или Морунец от предните столетия. По-скоро това е селището Меси, на турски Меше, разположено югозападно от Моснопол между солниците и залива Портолаго. То е на пътя за следващото споменато от Брокнер селище Periteo — Паритор (Перитерион, на турски Бурукалеси) по брега на ез. Буругьол, свързано със залива Портолаго, защото отговаря не само по звученето си, но и по описанието („хубав дъвен град, разположен на залив, врязан навътре в сушата покрай града и прострял се на 60 мили, чак до Атон...“). Пустите развалини на „Муси“ очевидно са били от укреплението на брода-проток към средновековния град Полисталион (дн. Булустра) при несъществуващото днес село Стража. Свързването на „Перитор“ с Правица (дн. Елефтеруполис) от страна на Шефер е също неприемливо преди всичко и по несъответствието в местоположението му — той не е на брега на Кавалския залив (за разлика от Перитор, който е в дъното на Буругьол), а във вътрешността на сушата. Отделен е при това от морето с един хребет — разклонение от Сминица пл. — Пилафтепе.

Бургундският рицар е прав, като отбелязва също, че „Янджибазар“ е разположен в същата равнина с Комотини. Това е Беломорската низина, която се простира и до Сяр, прекъсвана от Пангай (или Кушиница пл.), Чалдаг и Пилафтепе. Правилно е също и отбелязването му, че заливът, в случая Портолаго, се простира на 60 мили от Атон. Между последния, Кавалския залив, и Портолаго лежи о. Тасос. И двата залива обаче са обърнати към Света гора и се намират на приблизително посоченото от Брокнер разстояние.

¹⁸ Дн. Вира, Гърция.

¹⁹ Държавен съвет в Османската империя.

²⁰ Ненаименуваният от Брокнер босненски феодал бил Радивой, син на Стефан Остоя. Мурад II действително му помагал в борбата му срещу босненския крал Твърдко II, която свършила с неуспех и примирие. Вж. В. Мутафчиева, бел. 62 към бълг. изд., пос. горе в бел. 7.

²⁰ а Влахия, Румъния.

²¹ Славония — буквално „славянска страна“ — е употребявана, за да се означат в тесния смисъл на думата владенията на унгарската корона в балканските земи по течението на реките Сава и Драва. В по-широк смисъл тя замества античното понятие „Илирия“ — дн. Словения, Хърватско, Далмация и Босна, а в най-общ смисъл: всички страни на Балканите, населени със славяни.

²² Средновековната българска крепост Голомбец, дн. Гелубац, Югославия. За съдбата ѝ след падането на Видинското царство, на което е била гранична западна крепост, вж. С. h. Schef er, op. cit., p. 196—197, п. 1. Последният опит на унгарците да го превземат е безуспешната обсада в 1428 г.

²³ За този полски рицар Завиша Чарни от Гарбови, свързания с него недостатъчно проучен опит за освобождение на България, една светла страница на българо-полската дружба, вж. пак там, p. 197, п. 1; срв. и Д. Ангелов, Борбите на българския народ против османската власт през първата половина на XV в. и походите на Владислав Варненчик, сб. „Варна — 1444 г.“, София, 1969, с. 34; Б. Цветкова, пос. съч., с. 25.

²⁴ Вж. бел. 21.

²⁵ Брокнер се съобразява с местната областна номенклатура, според традициите от средновековието и византийското административно устройство на теми.

²⁶ Гр. Пловдив.

²⁷ Под влияние на местното областно име „Македония“ за Маришката низина Брокнер, осведомен, че е в българска земя, приема, че оттук започва страната „България“.

²⁸ Кара баир, дн. Септемврийски рид.

²⁹ Котловината между пл. Белица и Септемврийски рид.

³⁰ Районът е бил залесен естествено, но впоследствие гората била безразборно изсечена от населението и султанската власт за преследването на хайдутите.

³¹ Р. Искър, която тече през Софийското поле.

³² За католическия Запад източноправославните християни са изповядвали „гръцка“ религия, понеже са били под ведомството на гръцкия цариградски патриарх.

³³ Р. Нишава.

³⁴ Старобългарското име на „Извор“ на крепостта при дн. гр. Бела паланка, Югославия.

³⁵ Вероятно Суха планина, дн. Сува планина, Югославия.

³⁶ Гр. Крушевац, Югославия.

³⁷ Река Морава не извира от Босна, а от Скопска Църна гора.

³⁸ Вж. тук, бел. 21. В конкретния случай се има пред вид дн. Словенско.

³⁸ а Вероятно извратено от *χοιρέριον*, мито. В случая по-скоро се касае до освобождаване от т. нар. извънредни данъци, с които специалните категории служещи във военнопомощните отряди били освободени. Изглежда, че описаните от Брокнер българи, служещи в армията, ще да са били акънджии. За тях срв. А. D e s e i. Akinci. Encyclopédie de l'Islam. I, 1960 p. 340—341.

³⁹ Западноевропейско средновековно име на Черно море — античния Евксински понт.

⁴⁰ Име на средновековна крепост, където турците построяват Хасан паша паланка, дн. Смедеревска паланка, Югославия. Срв. С. h. Schef er, op. cit., p. 209, п. 1.

⁴¹ Гр. Сяр, или Серес, Гърция.

⁴² Неосведомеността на Брокнер по отношение на разпределението на народностите на Балканите го довежда до грешки. Така напр. той дава като различни сърби и рашци, което е все едно, а според областта „Македония“ в Тракия и с оглед на спомена за древните македонци сочи отделна народност „македонци“.